

ROLA EDUKACJI I DORADZTWA W AKTYWIZACJI GOSPODARCZEJ KOBIET WIEJSKICH¹

Katarzyna Brodzińska

Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wstęp

Sytuacja społeczno-polityczna i ekonomiczno-gospodarcza ostatnich lat oraz narastające dysproporcje na rynku pracy wymuszają wprowadzanie zmian w systemie edukacji. Ze względu na długi okres kształcenia młodzieży na poziomie szkoły zawodowej, średniej oraz wyższej, marketingowy charakter ofert kształcenia jest ograniczony. W związku z powyższym to edukacja ustawiczna oraz doradztwo rolnicze, podobnie jak to miało i ma miejsce w krajach Unii Europejskiej, spełniać powinny funkcje adaptacyjne, wyrównawcze i reedukacyjne [HORNOWSKI i in. 2001]. Zdaniem FEDYSZAK-RADZIEJOWSKIEJ [2006] doradztwo rolnicze wchodzi w nową fazę, jego praca w równej mierze kierowana jest do rolników – producentów rolnych, jak i rolników poszukujących możliwości dywersyfikacji swoich źródeł dochodów. Co więcej, w ramach polityki unijnej skierowanej na obszary wiejskie, doradztwo rolnicze i doradztwo wiejskie stają się równie ważnymi obszarami działania Ośrodków Doradztwa Rolniczego. Procesy dostosowawcze wsi i rolnictwa do wymogów konkurencyjnej gospodarki w ramach UE i pojawienie się nowych możliwości inwestycyjnych, stwarzają zatem potrzebę działań w zakresie dostosowania zarówno ofert edukacyjnych, jak i doradczych do potrzeb i oczekiwań usługobiorców. Należy jednak brać pod uwagę, jak zauważa SIKORSKA [2006], że oczekiwania w stosunku do działalności doradczej są w dużym stopniu uzależnione od cech zbiorowości do jakiej są one skierowane oraz od problemów, na jakie ta zbiorowość napotyka.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 2003 roku w sprawie równości szans kobiet i mężczyzn w korzystaniu z funduszy strukturalnych formułuje zalecenia, które powinny stanowić wytyczne przy programowaniu funduszy strukturalnych w latach 2007–2013. W myśl rezolucji, państwa członkowskie UE powinny określić, w jaki sposób włączyły równość płci do programów finansowanych z funduszy strukturalnych i w jaki sposób działania podjęte w ramach różnych programów przyczynią się do przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć i promowanie równości szans kobiet i mężczyzn. W związku z powyższym, ważną kwestią

¹ Wykonano w ramach tematu badawczego 3P06R10724.

jest ocena istniejącego systemu edukacji i doradztwa na rzecz rozwoju przedsiębiorczości kobiet wiejskich oraz wskazanie ewentualnych propozycji zmian.

Cel, przedmiot i metody badań

Celem badań była identyfikacja potrzeb i oczekiwań doradczych przedsiębiorczych kobiet wiejskich oraz ocena funkcjonowania systemu doradztwa i edukacji na rzecz aktywizacji gospodarczej kobiet.

Przedmiotem badań były potrzeby i oczekiwania doradcze aktywnych gospodarcho kobiet. Badania przeprowadzono w 2005 roku i objęto nimi: kobiety prowadzące działalność gospodarczą na obszarach wiejskich (231 przedsiębiorstw gospodarczych) oraz doradców terenowych ODR (58 doradców). Teren badawczy obejmował obszar północnej Polski oraz województwa mazowieckie i wielkopolskie. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, przy użyciu kwestionariuszy wywiadu. Pytania badawcze skierowane do przedsiębiorczych kobiet wiejskich dotyczyły przede wszystkim: potrzeb i oczekiwań doradczych, oceny usług doradczych, funkcjonowania systemu doradztwa. Kwestionariusz wywiadu do doradców terenowych zawierał pytania dotyczące: zakresu zgłaszanych przez klientów ODR potrzeb doradczych, oceny realizowanych funkcji doradczych, szkoleniowych i informacyjnych oraz oceny dostępności usług doradczych.

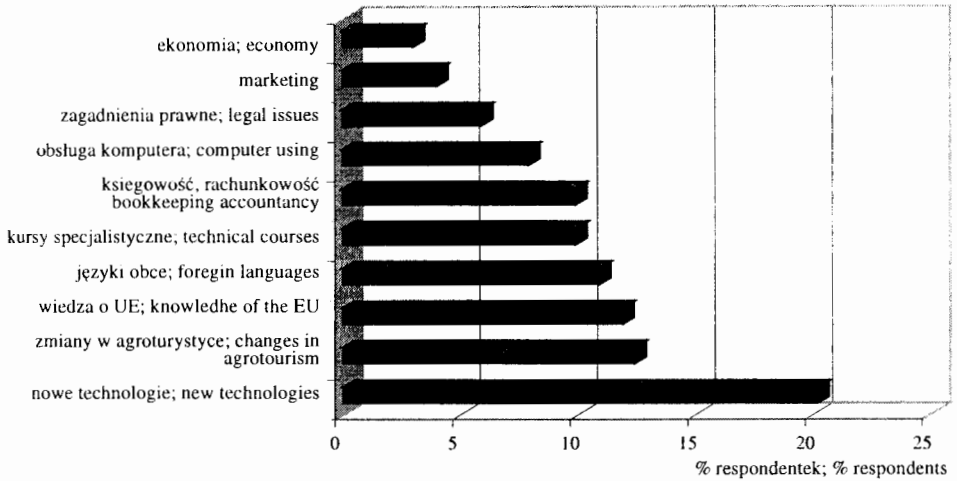
Wyniki badań i dyskusja

Edukacja jako czynnik wspierający przedsiębiorczość

Faktyczną szansą dla przyszłości jest edukacja, wymogiem zaś „... terazniejszości jest tworzenie jak najlepszych podstaw jej rozwoju” [ZANIEWSKI 2003]. Wydatki ponoszone na edukację są inwestycjami długookresowymi. Rozpatrując edukację jako czynnik stymulujący przedsiębiorczość na obszarach wiejskich należy zwrócić uwagę na zmiany w programach nauczania. W zasadzie nie można obecnie ocenić, na ile wprowadzenie do programów szkoły średniej nauczania z zakresu przedsiębiorczości wpłynęło na kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży. Efekty edukacyjne zależą od wielu czynników, w tym przede wszystkim od nauczyciela, jego kreatywności, pomysłowości, kompetencji, zaangażowania, od samych uczniów oraz od metod nauczania i warunków w jakich proces nauczania przebiega. Niewątpliwie jednak jest to szansa na rozbudzenie postaw przedsiębiorczych wśród młodych ludzi. Współczesna aktywność edukacyjna jednostki nie ogranicza się do edukacji w systemie poszczególnych poziomów nauczania, ale powinna obejmować propozycje dla osób dorosłych, chcących aktywnie uczestniczyć w podnoszeniu swoich kwalifikacji zawodowych [DROZD, MICZYŃSKA-KOWALSKA 2003].

Z przeprowadzonych badań wynika, że nieco ponad 60% aktywnych gospodarcho kobiet wiejskich chciałoby uzupełnić, pogłębić czy zaktualizować posiadaną wiedzę, bądź też zdobyć wiedzę nową. Ponieważ większość objętych badaniami kobiet prowadzi jednocześnie gospodarstwo rolne, zgłaszane potrzeby edukacyjne w dużym stopniu dotyczyły specjalistycznej wiedzy rolniczej. Nawet wiedza zdobyta na studiach wyższych o profilu rolniczym nie jest wystarczająca, by sprawnie

prowadzić gospodarstwo rolne. Stąd też zarówno wśród potrzeb edukacyjnych, jak i doradczych dominuje problematyka związana z prowadzeniem gospodarstwa rolnego (modernizacją gospodarstw rolnych, możliwością pozyskiwania środków finansowych z UE, potrzebą działań marketingowych). W dalszej kolejności potrzeby edukacyjne oscylowały wokół wiedzy praktycznej, chodzi tu jednak nie o zdobywanie doświadczeń praktycznych, ale o wiedzę związaną z aktualnym stanem regulacji UE, niezbędną do podejmowania właściwych decyzji gospodarczych, jak również o nowe informacje pomocne w prowadzeniu gospodarstw agroturystycznych (ponad 12%), rys. 1.

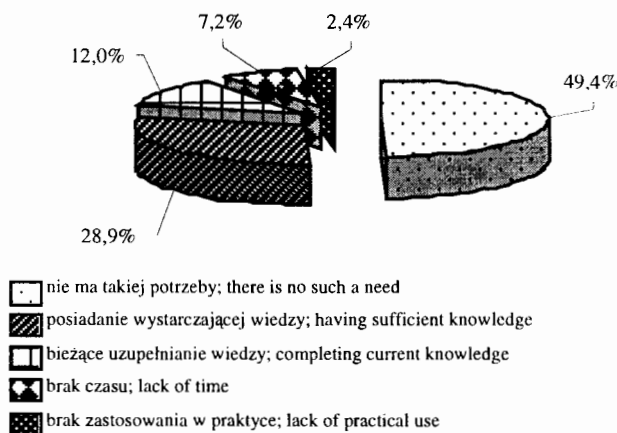

Rys. 1. Zakres potrzeb edukacyjnych kobiet wiejskich (źródło: badania własne)
Fig. 1. The scope of rural women education needs (source: own survey)

Niczyniwekże ważne jest, by oferty szkoleń z zakresu agroturystyki dostarczały wiedzy nowej, potrzebnej i profesjonalnej. Z badań wynika, że kobiety zajmujące się działalnością agroturystyczną są zniechęcone do uczestnictwa w szkoleniach z tego zakresu i jednocześnie chłonne wiedzy nowej. Stosunkowo duże zainteresowanie nauką języków obcych wydaje się być znakiem czasu. Proces integracji z UE oraz rozwój agroturystyki sprawiły, że znajomość języków obcych jest niekwestionowanym atutem w prowadzeniu gospodarstwa agroturystycznego. Badania wykazały, że istnieją gospodarstwa agroturystyczne specjalizujące się w przyjmowaniu turystów z Niemiec. Inne zgłaszane potrzeby edukacyjne dotyczyły wiedzy z zakresu księgowości i rachunkowości, znajomości przepisów prawnych, marketingu i ekonomii.

Zgłaszane podczas badań terenowych potrzeby edukacyjne kobiet były zróżnicowane i dotyczyły wiedzy specjalistycznej, ściśle związanej z prowadzoną działalnością gospodarczą. Kobiety często też deklarowały chęć skorzystania ze szkoleń, określanych dość lakonicznie jako przydatne w prowadzonej działalności. Z obserwacji uczestniczącej wynika, że kobiety nie chcą szkoleń, które są mało przydatne zarówno w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, jak i działalności gospodarczej. W tym przypadku brak konkretnych potrzeb edukacyjnych nie może być postrzegany wyłącznie poprzez pryzmat niechęci edukacyjnej kobiet wiejskich.

Należy uwzględnić tu paradoks andragogicznego modelu edukacji, który podkreśla niebezpieczeństwo opracowywania programów edukacyjnych wyłącznie w oparciu o zgłaszane potrzeby edukacyjne. Istnieje bowiem niebezpieczeństwo, że zgłaszane są tylko potrzeby edukacyjne w zakresie, w którym osoby zgłaszające czują niedosyt wiedzy. Nie można natomiast wskazać potrzeb z obszarów wiedzy całkowicie nowej, nieznannej. W związku z powyższym chęć uczestnictwa w szkoleniach, bez konkretnych wskazań może mieć również wymiar pozytywny.

Rys. 2. Przyczyny niekorzystania z ofert edukacyjnych (%), źródło: badania własne
 Fig. 2. Reasons for missing educational offers (%), source: own survey

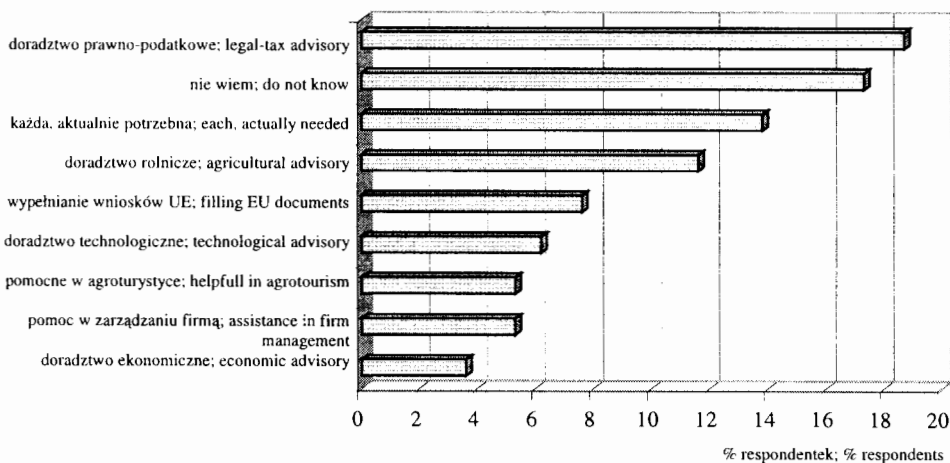
Uczestniczące w badaniach przedsiębiorcze kobiety, które nie zgłaszały potrzeb edukacyjnych, najczęściej argumentowały ten fakt brakiem takiej potrzeby (49,4% odpowiedzi). Odpowiedź ta może oznaczać zarówno wysokie mniemanie o własnej osobie (posiadanej wiedzy), jak i brak w chwili obecnej konkretnych potrzeb edukacyjnych. Kolejne 28,9% wskazań wynika z przeświadczenia o posiadaniu wystarczającej wiedzy. Trudno jednak ocenić, na ile jest to stan faktyczny, a na ile wynika on z niskiej jakości ofert edukacyjnych. Jedyne 12,0% kobiet uzupełniało wiedzę systematycznie, we własnym zakresie korzystając z różnych źródeł (rys. 2).

Potrzeby i oczekiwania doradcze kobiet wiejskich

Najogólniej można zdefiniować potrzeby doradcze jako „... stan niewiedzy lub niezaspokojenia oczekiwań na porady fachowe udzielane przez doradców” [WIATRAC 1996]. Potrzeby doradcze są zróżnicowane w zależności od etapu rozwoju przedsiębiorstwa oraz stopnia jego zorganizowania. Przedsiębiorcy działający na obszarach wiejskich często korzystają z porad udzielanych przez rodzinę i przyjaciół lub osoby prowadzące podobną działalność gospodarczą. Dopiero w miarę rozwoju firmy, korzystają z usług doradczych. Z pomocy doradczej przedsiębiorstwa najczęściej korzystają wtedy, kiedy borykają się z problemami, a także gdy pomoc doradczą oferuje się bezpłatnie lub jest ona dofinansowywana z innych źródeł. Często też korzystają z usług doradczych, kiedy chcą pozyskać środki

finansowe i potrzebują pomocy przy przygotowywaniu odpowiednich dokumentów.

Z przeprowadzonych badań wynika, że kobiety miały duże trudności ze sformułowaniem potrzeb doradczych. W sumie ok. 16% respondentek nie potrafiło określić zakresu usług doradczych, z których chciałyby skorzystać (niezależnie od faktu, czy byłyby to usługi świadczone odpłatnie, czy też porady bezpłatne). Jednocześnie blisko 15% objętych badaniami kobiet wiejskich deklaruowało chęć korzystania z usług doradczych, w zależności od aktualnych potrzeb. Jak wynika ze wskazań, przedsiębiorcze kobiety wiejskie, najchętniej skorzystałyby z porad prawnych i podatkowych (18,7% respondentek). Znajomość przepisów prawnych w prowadzeniu działalności gospodarczej jest niezwykle ważna. O wiele jednak istotniejszym jest nie tyle udzielanie konkretnych porad prawnych, a dostarczenie wiedzy ogólnej o prawie i odpowiednie przygotowanie do praktycznego korzystania ze źródeł prawa [JABŁOŃSKA-BONCA 2000]. Z analizy uzyskanych wypowiedzi respondentek wynika również stosunkowo duże zapotrzebowanie na bezpłatne porady z zakresu produkcji rolniczej, czyli doradztwo rolnicze, techniczne, technologiczne (rys. 3).

Rys. 3. Potrzeby doradcze aktywnych ekonomicznie kobiet wiejskich (źródło: badania własne)

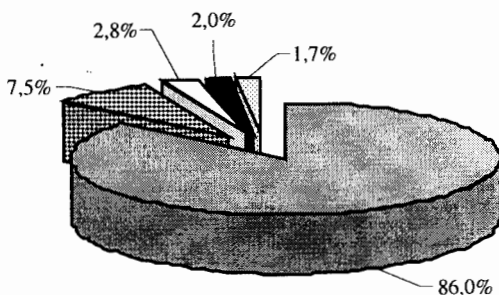
Fig. 3. Advisory need of economically active rural women (source: own survey)

Kobiety wskazały również usługi doradcze, z których chciałyby skorzystać, nawet w systemie usług płatnych. W zasadzie były to usługi doradcze, mogące przynieść wymierne korzyści finansowe usługobiorcom, dlatego też dominowała tu tematyka ekonomiczna (opracowywanie biznes planu, pomoc w pozyskiwaniu środków finansowych – zarówno z UE, jak i z krajowych ścieżek kredytowych) oraz doradztwo prawne i podatkowe.

Dywersyfikacja usług doradczych świadczonych przez ODR

Zakres zadań jednostek doradztwa rolniczego wynika zarówno z realizowanej polityki społeczno-ekonomicznej względem wsi i rolnictwa, jak i z potrzeb oraz

oczekiwań doradczych usługobiorców. Ponieważ najważniejszą kwestią w chwili obecnej jest wykorzystanie środków UE przeznaczonych głównie na rozwój sektora rolnego, działania jednostek doradztwa rolniczego koncentrują się na wykonywaniu tego zadania (np. pomoc w składaniu wniosków o dopłaty bezpośrednie, wsparcie z PROW², SOP³), co sprawia, że inne zadania schodzą na plan dalszy. Z prowadzonych wśród doradców ODR badań wynika, że 86% ogółu usługobiorców to rolnicy. Wiele wskazuje zatem, że transformacja w kierunku doradztwa wiejskiego jest procesem powolnym. O ile drobni przedsiębiorcy stanowili ok. 7,5% ogółu korzystających z usług doradczych, to bezrobotni już tylko ok. 2% (rys. 4). W związku z powyższym można przypuszczać, że stosunkowo niewielki udział jednostek doradztwa rolniczego w aktywizacji gospodarczej mieszkańców wsi jest sytuacją przejściową.

■ rolnicy; farmers

▣ drobni przedsiębiorcy; small entrepreneurs

□ samorząd loklny; local government

■ bezrobotni; unemployed

▤ inne grupy; other group

Rys. 4. Struktura podmiotów korzystających z usług doradczych (źródło: badania własne)

Fig. 4. The structure of objects using advisory services (source: own survey)

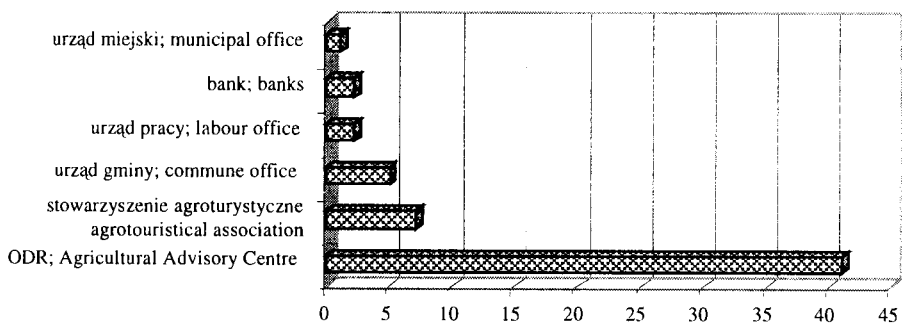
Należy stwierdzić, że objęte badaniami kobiety wiejskie wskazywały głównie na korzystanie z pomocy jednostek doradztwa rolniczego przy uruchamianiu działalności gospodarczej. Duże znaczenie ODR-ów jako instytucji wspierającej rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich wynika z faktu, że jest to instytucja z tradycjami, a jej pracownicy są najczęściej dobrze znani w środowisku lokalnym. Z drugiej strony, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że również urząd gminy i urząd pracy pomogły kobietom w uruchomieniu przedsięwzięć gospodarczych, może to znaczyć, że poszukują one głównie pomocy w instytucjach z najbliższego otoczenia (rys. 5).

Z badań wynika, że ok. 72% przedsiębiorczych kobiet wiejskich przy uruchamianiu działalności gospodarczej nie korzystało z pomocy żadnej instytucji. Trzeba jednak podkreślić, że prawie 67% objętych badaniami przedsięwzięć gospodarczych powstało po 1995 roku, a więc w czasie, kiedy infrastruktura instytu-

² Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich.

³ Sektorowy Program Operacyjny.

cyjonałna otoczenia biznesu była już w dużym stopniu rozwinięta. Tym niemniej pozytywna opinia kobiet wiejskich na temat pracy jednostek doradztwa rolniczego jest dowodem na wysokie kompetencje doradców i potencjalne możliwości realizowania zadań związanych z wielofunkcyjnym rozwojem obszarów wiejskich, w tym również aktywizacją gospodarczą kobiet wiejskich.

liczba odpowiedzi; number of answers

Rys. 5. Instytucje pomocne w uruchomieniu działalności gospodarczej (źródło: badania własne)

Fig. 5. Institutions helpful in economic activity initiation (source: own survey)

Tabela 1; Table 1

Potrzeby doradcze rolników i pozostałych mieszkańców wsi (wskazania doradców ODR)

Advisory needs of the farmers and other rural inhabitants
(Agricultural Advisory Centre staff indications)

Zakres potrzeb doradczych The scope of advisory needs	Ranga problemu; Problem importance			
	1	2	3	ogółem; total
Potrzeby doradcze rolników; Farmers advisory needs				
Doradztwo technologiczne; Technological advisory	15	27	11	53
Doradztwo ekonomiczne; Economic advisory	21	16	13	50
Doradztwo prawne; Legal advisory	3	6	9	18
Doradztwo socjalno-bytowe; Social-existence advisory	3	4	10	17
Wiedza z zakresu UE; Knowledge of the EU	17	8	10	35
Inne; Other	3	1	2	6
Potrzeby doradcze pozostałych mieszkańców wsi; Other rural inhabitants advisory needs				
Doradztwo technologiczne; Technological advisory	8	9	10	27
Doradztwo ekonomiczne; Economic advisory	12	18	11	41
Doradztwo prawne; Legal advisory	2	17	5	24
Doradztwo socjalno-bytowe; Social-existence advisory	16	11	5	32
Wiedza z zakresu UE; Knowledge of the EU	15	10	6	31
Inne; Other	3	0	2	5

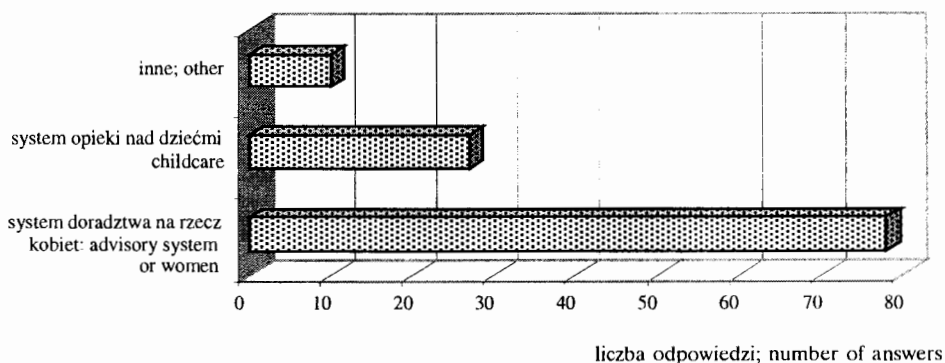
Źródło: badania własne, gdzie 1 – problem główny, 2 i 3 – kolejne; Source: own survey, where 1 – main problem, 2 and 3 – successive

W trakcie badań doradcy ODR określili zakres najczęściej świadczonych usług doradczych zarówno w odniesieniu do rolników, jak i pozostałych mieszkańców wsi. Wyniki badań wykazały, że rolnicy najczęściej korzystali z usług doradczych z zakresu doradztwa technologicznego, a w dalszej kolejności doradztwa ekonomicznego, doradztwa w zakresie regulacji i wykorzystania środków z UE. Nieco inaczej wyglądało świadczenie usług doradczych pozostałym mieszkańcom wsi. Tu dominowały usługi z zakresu doradztwa ekonomicznego, w dalszej kolejności doradztwa socjalno-bytowego i problematyki związanej z pozyskiwaniem środków z UE (tab. 1).

W obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz pojawiających się szerokich możliwościach wsparcia w ramach realizowanej polityki wobec rolnictwa i obszarów wiejskich rola doradztwa, a zwłaszcza jego funkcja informacyjna, jest szczególnie istotna. Jeśli porównać biznes do pociągu, to informacja jest jego lokomotywą [KIEŁTYKA 2001]. Rozwój przedsiębiorstwa związany jest ze sprawnym zarządzaniem, a zarządzanie nie jest w stanie obejść się bez skutecznej informacji. Wartość informacji zależy od jej jakości, aktualności, ilości i powiązań z zadaniami możliwymi do realizacji. Poczynione w trakcie badań obserwacje wykazały, że przedsiębiorcze kobiety wiejskie często odczuwały niedosyt informacji, ale również kłopotliwy był dla nich nadmiar informacji, ponieważ przy dużej ilości otrzymywanych informacji ich selekcja okazywała się trudna. W związku z powyższym zdobyte w prasie i fachowej literaturze informacje starano się potwierdzać lub też weryfikować w odpowiednich instytucjach bądź urzędach.

System doradztwa rolniczego na rzecz aktywizacji gospodarczej kobiet wiejskich – stan obecny i propozycje zmian

Z przeprowadzonych wśród doradców terenowych ODR badań własnych wynika, że ok. 72% ogółu korzystających z usług doradczych stanowili mężczyźni. Kobiety zdecydowanie rzadziej korzystały z pomocy doradczej. Oczywiście dane te są szacunkowe, niemniej jednak różnice są widoczne. Uwzględniając strukturę wykształcenia osób prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich (jest ona korzystniejsza niż ogółu ludności wiejskiej) można zauważyć, że częściej z usług doradczych korzystali klienci lepiej wykształceni.

Rys. 6. Działania na rzecz w aktywizacji gospodarczej kobiet wiejskich w opinii doradców ODR (źródło: badania własne)

Fig. 6. Action needed to economic activization of the rural women in opinion of Agricultural Advisory Centre staff (source: own survey)

Potrzebę tworzenia systemu doradztwa na rzecz aktywizacji gospodarczej kobiet wiejskich podkreślało ok. 80% objętych badaniami doradców. Chodzi tu nie tyle o tworzenie oddzielnego systemu instytucjonalnego, ale o większą dostępność usług doradczych dla tej grupy społecznej. Niedostateczna pomoc doradcza w zakresie aktywizacji środowisk wiejskich dotyczy ogółu społeczeństwa wiejskiego, w tym również kobiet. Ponadto ok. 27% doradców terenowych wskazało na potrzebę tworzenia na obszarach wiejskich systemu opieki nad dziećmi (rys. 5). Chociaż przedsiębiorcze kobiety wiejskie, jak wynika to z przeprowadzonych badań, nie mają problemu z organizowaniem opieki dla swoich dzieci, nie oznacza to jednak, że taki problem na obszarach wiejskich nie istnieje. W ostatnich latach zlikwidowano wiele przedszkoli, a dodatkowo wzrost bezrobocia szczególnie wśród kobiet oraz zła kondycja finansowa większości rodzin wiejskich sprawiają, że sytuacja ta oczekuje na rozwiązanie. Powstało pewnego rodzaju koło zamknięte, kobiety wiejskie zarówno te posiadające nisko dochodowe gospodarstwa rolne, jak i kobiety bezrobotne niechętnie oddają dzieci do placówek przedszkolnych, głównie z powodów finansowych i konieczności dowozu dzieci. Natomiast niewielka liczba dzieci jest częstą przyczyną likwidacji oddziałów przedszkolnych.

Z badań własnych wynika, że 88,9% najmniejszych podmiotów, tj. przedsiębiorstw osób fizycznych nie korzystało z doradztwa zewnętrznego, przy czym w grupie tej dominowały firmy o małym zatrudnieniu, niewielkich obrotach miesięcznych, działające głównie w skali lokalnej. W związku z powyższym nie należy oczekiwać, że powstanie nowych instytucji świadczących usługi doradcze na obszarach wiejskich radykalnie tę sytuację poprawi.

Instytucjami wpisanymi na trwałe w środowisko wiejskie są jednostki doradztwa rolniczego, które przyczyniły się również do uruchomienia wielu spośród objętych badaniami przedsięwzięć gospodarczych i dalej wspierają ich działalność. Są to zatem instytucje cieszące się dużym zaufaniem również kobiet wiejskich. Nie wolno zatem tego zmarnować. Niemniej jednak nie jest to system doskonały. Propozycje zmian w systemie doradztwa na rzecz aktywizacji gospodarczej kobiet wiejskich dotyczą zatem przede wszystkim różnicowania ofert doradczych w zależności od stopnia rozwoju i zorganizowania prowadzonych przedsięwzięć gospodarczych. Badania wskazują na potrzebę różnicowania zarówno systemów wsparcia, jak i ofert doradczych skierowanych do kobiet aktywnych ekonomicznie. Ważnym jest, by skutecznie wspierać przedsięwzięcia o charakterze innowacyjnym, chodzi tu głównie o firmy rozwojowe, które wymagają doradztwa specjalistycznego. Nie wydaje się możliwe, by jednostki doradztwa rolniczego mogły na siebie przejąć tak zróżnicowane zadania i chyba nie ma takiej potrzeby. Istnieje przecież wiele powołanych w tym celu i wyspecjalizowanych jednostek zajmujących się transferem innowacji. Rola jednostek doradztwa rolniczego powinna ograniczać się w tym zakresie do „kojarzenia” zainteresowanych firm. W tym celu konieczny jest sprawnie funkcjonujący system informacji oraz techniczne możliwości korzystania z tego systemu. Ważnym jest zatem stworzenie pewnego rodzaju centrum informacyjnego, gdzie sami zainteresowani lub przy pomocy doradców terenowych mogliby z tego systemu korzystać. Chodzi tu oczywiście o aktualizowanie na bieżąco bank danych o możliwościach wsparcia poszczególnych działań.

Innego typu zadania stoją przed doradztwem wspierającym przedsięwzięcia gospodarcze kobiet wiejskich, określane jako „przedsiębiorczość socjalna”, których dalszy rozwój wymaga kreowania różnych form współpracy. Sukces agroturystyki polega między innymi na współdziałaniu podmiotów świadczących usługi

agroturystyczne i po części jest również wypadkową działań wspólnych. Z przeprowadzonych badań wynika, że przykładów współdziałania wśród kobiet prowadzących inne rodzaje działalności praktycznie nie stwierdzono. Niemniej jednak odnotowano zdarzenie „prawie grupowego” korzystania z mikropożyczek (w woj. podlaskim w obrębie jednej gminy kilka kobiet skorzystało z tego źródła finansowania). Jest to przykład pokazujący, że podejmując działania w grupie można zwiększyć ich skuteczność. Istotne jest w tym przypadku tworzenie nieformalnych grup kobiet wiejskich, w celu realizacji określonych zadań. Wiele wskazuje, że tworzenie tego rodzaju kobiecych grup wsparcia może skutecznie stymulować ich aktywizację gospodarczą. Wynika to właśnie z różnic behawioralnych, gdzie kobietom bardziej niż mężczyznom potrzebne jest oparcie, poczucie bezpieczeństwa, wspólnoty, która daje im siłę do działania. Zatem działania wspólne kobiet wiejskich powinny być wspierane i stymulowane poprzez instytucje wspierające rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Skutecznym działaniem może też być stymulowanie współpracy poprzez uaktywnianie integratorów zewnętrznych, którzy przejęliby na siebie na szeroką promocję i sprzedaż produktów i usług świadczonych przez kobiety wiejskie.

Podsumowanie

Podejmowanie inicjatyw gospodarczych przez kobiety wiejskie w wielu przypadkach jest jedyną szansą na aktywność zawodową tej grupy społecznej. Aby przyspieszyć proces aktywizacji gospodarczej kobiet wiejskich, a podejmowane przez nie przedsięwzięcia gospodarcze miały szansę powodzenia, niezbędne jest posiadanie wiedzy nie tylko z zakresu przedmiotu działalności, ale również zasad prowadzenia firmy i problematyki związanej z jej zarządzaniem. W związku z powyższym istnieje potrzeba różnicowania zarówno programów edukacyjnych, jak i zakresu świadczonych usług doradczych w zależności od stopnia rozwoju i charakteru inicjatyw gospodarczych kobiet wiejskich. Ważnym jest, by skutecznie wspierać zarówno przedsięwzięcia o charakterze innowacyjnym, które wymagają doradztwa specjalistycznego, jak i posiadać oferty edukacyjne dla kobiet prowadzących przedsięwzięcia o charakterze socjalnym. Jednak i te kobiety oczekują często szkoleń wąsko tematycznych, związanych głównie z transferem technologii oraz przekazem informacji w branży, w której prowadzą działalność. Konieczne jest również usprawnienie systemu informacji i stworzenie zarówno doradcom, jak i przedsiębiorcom technicznych możliwość korzystania z tego systemu. Jednostki doradztwa rolniczego mogłyby pełnić rolę koordynatora i łączyć przedsiębiorców z instytucjami otoczenia biznesu, które mogą udzielić zarówno wsparcia finansowego, jak i merytorycznego.

Literatura

- DROZD I., MICZYŃSKA-KOWALSKA M. 2003. *Kapitał ludzki w społeczeństwie informacyjnym. w: Społeczeństwo informacyjne – wizja, czy rzeczywistość?* Wyd. Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków, T. II: 103–108.
- FEDYSZAK-RADZIEJOWSKA B. 2006. *Przyszłość doradztwa rolniczego w Polsce – zmiana czy doskonalenie dotychczasowych rozwiązań. Analiza instytucjonalna.* Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 1(45): 75–86.

- HORNOWSKI A., ANZEL D., STRĄG W., KNIĘĆ W. 2001. *Potrzeby edukacyjne mieszkańców obszarów wiejskich*. Wyd. RCDRRiOW, Przysiek: 28 ss.
- JABŁOŃSKA-BONCA J. 2000. *Podstawy prawa dla ekonomistów*. Wyd. PWN, Warszawa: 492 ss.
- KIEŁTYKA L. 2001. *Skuteczna informacja podstawą rozwoju przedsiębiorstwa*. w: *Praktyczne problemy przedsiębiorczości*. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok: 42–52.
- SIKORSKA A. 2006. *Doradztwo rolnicze – opinie mieszkańców wsi o działalności ODR*. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 1(45): 87–95.
- WIATRĄK A.P. 1996. *Potrzeby doradcze – powstawanie i ocena*. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 3: 55–62.
- ZANIEWSKI Z.F. 2003. *Zarządzanie zasobami ludzkimi w oświacie w perspektywie społeczeństwa wiedzy*. Wyd. Fundacja Studiów i Badań Edukacyjnych, Warszawa: 124 ss.

Słowa kluczowe: aktywizacja gospodarcza, kobiety wiejskie, doradztwo, edukacja, przedsiębiorczość

Streszczenie

Zidentyfikowano potrzeby i oczekiwania doradczych przedsiębiorczych kobiet wiejskich oraz oceniono funkcjonowanie systemu doradztwa i edukacji na rzecz aktywizacji gospodarczej kobiet. Badania przeprowadzono w 2005 roku i objęto nimi: kobiety prowadzące działalność gospodarczą na obszarach wiejskich (231 przedsięwzięć gospodarczych) oraz doradców ODR (58 doradców). Badania przeprowadzono na obszarze północnej Polski oraz w województwach mazowieckim i wielkopolskim. Główną metodą badawczą był sondaż diagnostyczny z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu.

Z badań wynika, że istnieje potrzeba różnicowania zarówno programów edukacyjnych, jak i ofert doradczych skierowanych do kobiet aktywnych ekonomicznie. Ważnym jest, by skutecznie wspierać zarówno przedsięwzięcia o charakterze innowacyjnym, jak i przedsięwzięcia określane jako „przedsiębiorczość socjalna”, których dalszy rozwój wymaga kreowania różnych form współpracy, działania w systemie, tworzenia grup formalnych i nieformalnych oraz aktywności integratorów zewnętrznych, pozwalających na szeroką promocję i sprzedaż wyrobów i usług. Konieczne jest również usprawnienie systemu informacji i stworzenie zarówno doradcom, jak i przedsiębiorcom technicznych możliwości korzystania z tego systemu.

THE ROLE OF EDUCATION AND ADVISORY IN ECONOMIC ACTIVIZATION OF RURAL WOMEN

Katarzyna Brodzińska

Department of Agribusiness and Environmental Economy,
University of Warmia and Mazury, Olsztyn

Key words: economic activization, rural women, advisory, education, enterprise

Summary

The survey was conducted to determine the needs of country women for advisory, the expectations and evaluation of advisory and education system for economical activization of the women. The study carried out in 2005 included: economic active women in 231 countryside firms and Rural Advisory Centers staff (58 advisers). The survey covered rural areas in northern Poland as well as in Mazowieckie and Wielkopolskie provinces. Principal method of study was an inquiry (a questionnaire form).

They results revealed the need to differentiate both the education system and the advisory offers targeted at the economically active women. It is of importance to support effectively both, the innovative enterprises and these ones described as the „social entrepreneurship”, whose further development requires establishing new forms of co-operation, working within a system, creating formal and informal teams and groups as well as the activity of external integrators who allow for large-scale promotion and sales of goods and services. It is necessary to improve information system and give both, the advisors and entrepreneurs, some technical possibilities of using it.

Dr inż. Katarzyna **Brodzińska**
Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
Plac Łódzki 2
10-957 OLSZTYN
e-mail: katarzyna.brodzinska@uwm.edu.pl